AGENDERING VAN RACISME & DISCRIMINATIE 2021

AANDACHTSPUNTEN VAN ORGANISATIES DIE ACTIEF ZIJN TEGEN RACISME EN DISCRIMINATIE

Comité 21 maart
INTERNATIONALE DAG TEGEN RACISME & DISCRIMINATIE

www.21maartcomite.nl
facebook.com/comite21maart

DOOR FLOOR BOOTS EN EWOUD BUTTER
in opdracht van Comité 21 Maart Amsterdam – oktober 2020

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding 6

2. Korte schets van de deelnemende organisaties 7

3. Oordeel over resultaten kabinet en politieke partijen 11
3.1. ‘Er is weinig tot niets bereikt’ of ‘de situatie is verslechterd’ 11
Algemeen 11
Gender 12
LHBTQIA+ 12
Anti-zwart racisme 12
Slavernij- en koloniaal verleden 12
Zwarte Piet 12
Anti-moslim racisme (islamofobie) 12
Anti-joods racisme (antisemitisme) 12
Opvang van vluchtelingen/ongedocumenteerden 13
Discriminatie van Nederlanders van (Oost-)Aziatische herkomst 13
Discriminatie van mensen met een beperking 13
Gewichtsdiscriminatie 13
Inheemse volkeren 13
Etnisch profileren/politie 13
Demonstratievrijheid 13
Onderwijs 13
Kunst en cultuur 14
Internationaal 14
3.2. ‘Er is wél wat bereikt’ 14
Algemeen 14
Gender 14
LHBTQIA+ 15
Discriminatie op grond van beperking 15
Anti-joods racisme (antisemitisme) 15
Roma & Sinti 15
Leeftijd 15
(Oost-)Aziatische Nederlanders 15
Inheemse volkeren 15
Vluchtelingen 16
Etnisch profileren 16
Slavernijverleden 16
Zwarte Piet 16
Arbeidsmarkt 16

Onderwijs 16
Internationaal 16
Klimaat 17

4. Wat zijn de grootste knelpunten die worden ervaren? 18
Hindernissen om het gesprek aan te gaan 18
Organisatorische knelpunten; gebrek aan representatie 18
Organisaties hebben onvoldoende middelen; gemeenten geven geen subsidie 18
gelden worden besteed aan witte, niet-deskundige organisaties 18
Het politieke en maatschappelijke klimaat 18
Overig 19

5. Aanbevelingen 20
5.1. Algemeen 20
A. Meer aandacht institutioneel racisme, diversiteit, inclusiviteit, intersectionaliteit en representatie 20
B. Wetgeving en verdragen 21
C. Organisatorisch 21
D. Meer betrokkenheid grassroots-organisaties 21
E. Inzet van andere methoden 21
F. Meer aandacht voor donkere kanten van de Nederlandse geschiedenis 22
G. Openbare ruimte 22
5.2. Politiek/rechtsstaat 22
5.3. Onderwijs 22
5.4. Arbeidsmarkt 23
5.5. Discriminatie op grond van inkomen 24
5.6. Koloniaal verleden, slavernij 24
5.7. Etnisch profileren 24
5.8. Discriminatie op grond van herkomst/ anti-zwart racisme 25
5.9. Discriminatie op grond van sekse 25
5.10. Discriminatie LHBTQIA+ 26
5.11. Discriminatie op grond van beperking 26
5.12. Discriminatie van vluchtelingen 26
5.13. Anti-moslim racisme/ islamofobie 26
5.14. Ongelovigen, afvalligen, anders gelovigen 28
5.15. Antisemitisme/anti-joods racisme 28
5.16. Leeftijd 28
5.17. Gewichtsdiscriminatie 28
5.18. (Oost-)Aziatische Nederlanders 28
5.19. Inheemse volkeren 29
5.20. Klimaat 29
5.21. Internationaal beleid 29

BIJLAGE: DEELNEMENDE ORGANISATIES 30

1. INLEIDING

Comité 21 Maart is de landelijke antiracisme coalitie. Binnen deze coalitie bundelen anti-racisme organisaties, migrantengemeenschappen, de vakbond, en linkse groepen en partijen hun krachten om samen een vuist te maken tegen elke vorm van racisme, discriminatie en uitsluiting.

In 2016 stelde Comité 21 Maart het document *Samen Bruggen Bouwen* op, in samenwerking met ruim 100 organisaties van onder meer moslims, vluchtelingen, zwarte mensen, LHBTQIA+ -ers, vrouwen en mensen met een beperking. Met dit document in de hand werd tijdens de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 bij politieke partijen gelobbyd.

De aanstaande Tweede Kamerverkiezingen van 17 maart 2021 wil het Comité 21 Maart aangrijpen om opnieuw een aantal onderwerpen op de politieke agenda te krijgen. Dit gebeurt aan de hand van onderzoek naar verkiezingsprogramma's, een analyse van stemgedrag van politieke partijen de afgelopen vier jaar en de prioriteiten die door organisaties die zich inzetten in de strijd tegen racisme en discriminatie worden aangedragen.

Voor dat laatste is een enquête opgesteld. Deze is door leden van Comité 21 Maart via email en WhatsApp verspreid onder organisaties die zich inzetten tegen verschillende vormen van racisme en discriminatie. Uiteindelijk hebben 82 organisaties aan de enquête deelgenomen (zie bijlage). Sommige organisaties hebben aanvullende documentatie gestuurd, andere gaven aan dat de tijd voor hen te kort was om te kunnen reageren. Heel veel dank aan allen die de moeite hebben genomen om op enigerlei wijze te reageren.

De antwoorden op de enquête maken duidelijk dat veel organisaties zich inzetten tegen racisme en discriminatie. Op veel punten is daarbij sprake van vergelijkbare standpunten, maar er bestaat ook diversiteit. Elke organisatie kiest voor eigen invalshoeken en accenten. Het is daarom een bundeling geworden van soms uiteenlopende analyses, standpunten en aanbevelingen van de afzonderlijke deelnemende organisaties. Niet alle standpunten zullen door alle deelnemende organisaties worden gedeeld.

In dit rapport wordt een samenvatting gegeven van de antwoorden zoals die als antwoord op de vragen zijn ontvangen. Sommige antwoorden zijn geredigeerd, samengevat of gebundeld waarbij geprobeerd is zoveel mogelijk de grote diversiteit aan genoemde (knel)punten en aanbevelingen weer te geven. Het is echter onmogelijk om hierbij alle nuanceverschillen volledig tot hun recht te laten komen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt een korte schets gegeven van de deelnemende organisaties.

In hoofdstuk 3 staat beschreven hoe de organisaties de afgelopen kabinetsperiode hebben ervaren; wat is er bereikt en wat niet?

In hoofdstuk 4 staat een overzicht van de knelpunten die de organisaties ervaren om racisme en discriminatie aan de kaak te stellen.

Hoofdstuk 5 bevat aanbevelingen die geformuleerd zijn voor de komende vier jaar.

In de bijlage de organisaties die aan de enquête hebben deelgenomen.

2. KORTE SCHETS VAN DE DEELNEMENDE ORGANISATIES

De enquête is tussen 20 juli en 31 augustus ingevuld door 82 organisaties. Daaronder enkele grotere organisaties, maar vooral veel kleine. De organisaties zijn op meerdere bestuurlijke niveaus werkzaam. De meeste geven aan landelijk (70%) te werken, andere werken (ook) lokaal (46%) en internationaal (26%).

Landelijke spreiding met sterk op accent op Randstad en op Amsterdam

Van de 82 organisaties geven er 72 aan (ook) op lokaal niveau actief te zijn. Het merendeel daarvan is actief in één of meerdere steden in de Randstad. Diverse organisaties zijn actief in meerdere gemeenten. Daarom komt in de onderstaande tabel het totaal uit boven 100%. De meeste organisaties (65%) zijn actief in Amsterdam. Daarnaast zijn er veel organisaties actief in Den Haag (21%), Rotterdam (15%), Utrecht (14%), Groningen en Leeuwarden (beide 6%) en Almere, Arnhem, Enschede, Eindhoven en Tilburg (alle 4%).[1]

Actief tegen verschillende vormen van discriminatie

De meeste van de 82 organisaties geven aan zich te richten op meerdere vormen van racisme en discriminatie. Gemiddeld vinken de organisaties 4,5 verschillende vormen daarvan aan.

4 vormen van discriminatie worden het vaakst genoemd: 50% van de organisaties richt zich tegen seksisme, op de voet gevolgd door discriminatie van LHBTQIA+ (45%), anti-zwart racisme/ afrofobie (44%) en moslimdiscriminatie (41%).

Op welke vormen van racisme, discriminatie en/of uitsluiting richt jullie organisatie zich? (meerdere antwoorden mogelijk)			
seksisme	50%	klimaatracisme	25%
discriminatie van LHBTQIA+	45%	anti-joods racisme (antisemitisme)	23%
afrofobie, anti-zwart racisme	44%	discriminatie van mensen van WANA (West-Aziatische/ Noord-Afrikaanse) herkomst	21%
moslimdiscriminatie, islamofobie	41%	leeftijdsdiscriminatie	20%
discriminatie van vluchtelingen	35%	discriminatie van mensen van Latinx herkomst	18%

[1] Daarnaast zijn nog de volgende gemeenten genoemd: Deventer (3x), Maastricht (2x), Haarlem (2x), Alkmaar, Breda, Heiloo, Haarlemmermeer, Nuenen, Leiden, Diemen, Amstelveen, Amersfoort, Venlo, Zwolle en Bergen op Zoom, Schiedam, Oss, Dordrecht en Zaandam. Soms gaven organisaties aan actief te zijn in een bepaalde provincie (Groningen, Drenthe, Friesland), een specifieke regio (Noord-Nederland, West-Friesland, Randstad) of een specifieke groep gemeenten (regenbooggemeenten).

discriminatie op grond van inkomen	30%	discriminatie mensen van Centraal en Oost-Europese herkomst	15%
discriminatie van mensen met een beperking	29%	discriminatie van Roma en Sinti	14%
discriminatie mensen van inheemse herkomst	28%	overige (geen nadere toelichting)	43%
discriminatie mensen van Aziatische herkomst	26%		

Onder het kopje 'overige' geven enkele organisaties nog eens expliciet aan dat zij zich op alle vormen van discriminatie en soms ook schending van mensenrechten richten.[2] Specifieke vormen van discriminatie die verder worden genoemd zijn:

- discriminatie waar genderidentiteit/-expressie en daar waar dit kruist met andere vormen van discriminatie (2x)
- discriminatie op grond van gewicht of vetfobie (2x)
- discriminatie op grond van gewicht of vetfobie (2x)
- onderdrukking politieke en humanitaire rechten van het Palestijnse volk
- zionisme
- rechten van inheemse volkeren en zelfbeschikking
- bestrijden van koloniale beelden in de openbare ruimte, en strijden vóór dekolonisatie van het onderwijs
- recht op vrijheid van meningsuiting
- institutionele discriminatie
- discriminatie verzekeringen & hypotheek
- discriminatie in media en journalistiek
- agriculturele onrechtvaardigheid

[2] Eén respondent geeft aan de vraag niet goed te vinden en schrijft: 'Ik vind de vraag niet intersectioneel, omdat al deze vormen van discriminatie ook binnen de LHBTQIA+ gemeenschap plaatsvinden. En daar vechten wij ook voor als 2e laag.'

Terreinen van racisme en discriminatie

De organisaties zijn actief op verschillende maatschappelijke terreinen waarop racisme en discriminatie zich voordoen. Ook in dit geval geven de organisaties aan dat zij op meerdere terreinen tegelijk actief zijn. Gemiddeld vinken de organisaties 5 verschillende terreinen aan. Discriminatie in de openbare ruimte (55%) wordt het meest genoemd, gevolgd door het onderwijs (52%), representatie (50%), cultuur/taal of religie (50%) discriminatie op de werkvloer (47%), en op het internet of social media (45%).

Op welke terreinen waarop racisme, discriminatie en/of uitsluiting plaatsvindt richt jullie organisatie zich? (meerdere antwoorden mogelijk):

in het onderwijs	53%	door de overheid (bijvoorbeeld de Belastingdienst)	34%
in de openbare ruimte	49%	politie (etnisch profileren)	29%
op terreinen cultuur, taal of religie	49%	in familie- of vriendenkring	28%
op de arbeidsmarkt/werkvloer	49%	op de woningmarkt	25%
wat betreft representatie (politieke vertegenwoordiging, geschiedenis, straatnamen)	43%	in de zorg	25%
op het internet, sociale media, ICT	41%	in het uitgaansleven	24%
anders, namelijk:	31%		

Onder het kopje ‘anders, namelijk’ geven enkele organisaties aan dat zij op alle terreinen actief zijn. Daarnaast worden verschillende andere terreinen specifiek genoemd waaronder:

- discriminatie in de sport
- in het buitenland (waaronder discriminatie van gemeenschappen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika; in het bijzonder worden de rechten van Palestijnen genoemd; de samenwerking met Israël; oorlogen)
- klimaatracisme
- discriminatie in de klimaatbeweging
- diverse vormen van fascisme
- tegengaan van verdeeldheid tussen loonafhankelijken door het aangaan van de klassenstrijd
- mediabedrijven; *influencers*
- openbare aanbestedingen die gegund worden aan bedrijven die medeplichtig zijn aan mensenrechtenschendingen
- in het publieke domein
- in de natuurwetenschappen
- in de buitenruimte (parken, *outdoors scene*)
- discriminatie in de LHBTQIA+ bewegingen

Activiteiten

Gevraagd naar het type activiteiten dat organisaties ontwikkelen, geven de meeste aan meerdere type activiteiten te ontwikkelen. De organisatie van evenementen is de meest voorkomende activiteit (64%), gevolgd door het schrijven van publicaties (55%) en het voeren van actie of organiseren van een lobby (55%). Ruim de helft van de organisaties (53%) organiseert activiteiten op het gebied van dialoog en verbinding.

Wat voor activiteiten ontwikkelt jullie organisatie? (meerdere antwoorden mogelijk)			
wij organiseren evenementen, demonstraties	64%	wij ontwikkelen onderwijs- / voorlichtingsmateriaal	31%
wij schrijven (publicaties, blogs, manifesten)	55%	wij geven onderwijs/ training	28%
wij zijn een actie-/lobbygroep	55%	wij hebben/zijn een meldpunt	22%
wij organiseren activiteiten op het gebied van dialoog en verbinding	53%	anders, namelijk:	34%
wij doen onderzoek	45%		

Onder het kopje ‘anders, namelijk’ worden tal van andere activiteiten genoemd.[3]

[3] Activiteiten die daarbij genoemd worden zijn: supportgroep/*community care*, ondersteunen met veiligheidsbuddy's, *awards*, herdenkingen, presentaties, media-optredens, reizen naar vernietigingskampen Auschwitz, wandelingen, *mental support*, kunst, performances, Trans Art School, workshops ook voor kinderen, audiovisuele media producties maken, helpen bij het creëren van toegankelijkheid, een kritisch platform organiseren over migratiewetten en grondwet, ‘*writing, story telling and sharing, arts based therapy*’, rechtszaken, scholen, bedrijven en gemeente over racisme en discriminatie een spiegel voorhouden, campagnes ontwikkelen, programma’s financieren, menstruatieproducten en toiletspullen uitdelen aan gemarginaliseerde groepen, spelletjes, cultureel religieuze activiteiten met *saz* [luit] en poëzie, *personal story telling*, communication, self and community building, therapeutic arts als middelen tegen discriminatie en racisme, bijeenkomsten voor Antilliaanse professionals.

3. OORDEEL OVER RESULTATEN KABINET EN POLITIEKE PARTIJEN

De organisaties zijn gevraagd wat zij vonden van het gevoerde beleid van het kabinet en de initiatieven van de partijen in de Tweede Kamer. Deze vragen werden door het merendeel van de organisaties beantwoord. Dit leverde een breed scala aan antwoorden op. Deze worden antwoorden hieronder geclusterd en kort samengevat weergegeven. De antwoorden zijn door ons niet ge-fact-checkt.

Wij hebben de organisaties afzonderlijk gevraagd naar de resultaten van het beleid van het kabinet en de politieke partijen in de Tweede Kamer. De vragen naar de resultaten van het kabinet werden door 79 organisaties beantwoord. Op de vragen over de politieke partijen gaven 70 organisaties een reactie. Van de organisaties die op deze vragen antwoord gaven, gaf rond de 20% aan onvoldoende zicht te hebben op de resultaten van het beleid van het kabinet of de politieke partijen.

3.1. ‘Er is weinig tot niets bereikt’ of ‘de situatie is verslechterd’

Ongeveer de helft van de organisaties oordeelt dat er de afgelopen vier jaar door kabinet en politieke partijen niets is bereikt, terwijl 16% meent dat de situatie is verslechterd.

Algemeen

Enkele organisaties gaven een algemeen antwoord en wezen op bredere, negatieve trends, andere noemden concrete maatregelen of initiatieven die negatief hebben uitgepakt. Voorbeelden van genoemde negatieve trends of ontwikkelingen zijn:

- discriminatie en racisme zijn in het algemeen toegenomen
- opkomst van en toenemende invloed van wat sommige radicale rechtse en andere extreemrechtse partijen noemen; vooral FvD en de PVV worden in dit verband genoemd
- het politieke *discours* waarin moslims en vluchtelingen continu worden geframed als criminelen en ongewenst; de algehele mentaliteit en houding ten opzichte van diversiteit en inclusie
- er is op verschillende vlakken en in verschillende sectoren sprake van een gebrek aan inclusiviteit en aan representatie; er wordt vaak *over* allerlei groepen gesproken maar niet *met* deze groepen.
- sociaaleconomische omstandigheden; genoemd worden onder andere bezuinigingen op sociale voorzieningen, in het onderwijs, de zorg, cultuur, op jeugdzorg en psychische hulp; de positie van jongeren, zwakkeren en de arbeidersklasse is verslechterd door vele bezuinigingen; ook worden de gevolgen van het woningtekort en het leenstelsel benadrukt
- weinig diversiteit op verschillende opleidingen, bijvoorbeeld onder psychologiestudenten waardoor hulpverlening grotendeels wit blijft
- nul aandacht voor de gevolgen van racisme en discriminatie op de mentale gezondheid van mensen

- Tweede Kamer-motie(s) van de PVV en FvD om uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) te stappen

Veel organisaties noemen specifieke groepen, specifieke vormen van discriminatie of specifieke maatregelen als voorbeeld dat er volgens hen niets is bereikt of dat er sprake is van een verslechtering.

Gender

- wetsvoorstel wijziging afbreking zwangerschap in verband met het verbeteren van de informatie-verstrekking en de ondersteuning aan ongewenst zwangere vrouwen

LHBTQIA+

- er is nog steeds veel te vaak sprake van homofobe en transfobe uitingen; de vrijheid om jezelf te zijn is op diverse plekken in het land beperkt
- het voorstel voor de Wet Regulering Prostitutie brengt trans seks-werkers in gevaar

Anti-zwart racisme

- uitingen van haat en discriminatie jegens Nederlanders van Afro-Caribische afkomst en/of mensen met een Afrikaanse historische identificatie is toegenomen; zeker op internet is er sprake van bijzonder racistische en dreigende uitingen, in het bijzonder tegen zwarte activisten, publicisten en politici; het is een veelvoor-komende vorm van racisme waarop nog onvoldoende zicht is, omdat zelden apart geregistreerd wordt

Slavernij- en koloniaal verleden

- het besluit van de Tweede Kamer om geen excuses te maken voor slavernijverleden van Nederland
- nog geen gedegen les over voor-malig Nederlands-Indië op scholen
- nog geen officiële excuses voor het koloniale geweld en verering van koloniale 'helden' als Jan Pieterszoon Coen
- het opnieuw op de lange baan schuiven van een wetenschappelijk onderzoek naar de rol van Nederland in het voormalig Nederlands-Indië

Zwarte Piet

- Zwarte Pieten-debat: het verzoek om uit te spreken dat Zwarte Piet een racistische karikatuur is, is niet aangenomen door de Tweede Kamer

Anti-moslim racisme (islamofobie)

- het niqaab-verbod heeft geleid tot een toename van negatieve be-jegening van islamitische vrouwen
- de Parlementaire Onderzoeks-commissie 'ongewenste beïn-vloeding uit onvrije landen' leidde tot stigmatisering van moslims en hield onvoldoende rekening gehouden met de diversiteit binnen de moslimgemeenschap

Anti-joods racisme (antisemitisme)

- van anti-joods racisme is in Nederland nog altijd sprake; het aantal meldingen en aangiften van anti-joods-racisme is relatief hoog; een naar verhouding kleine bevolkingsgroep (50.000) heeft te maken met relatief veel haat-uitingen op straat, in voetbal-stadions en op het internet; vooral orthodoxe joden worden in hun bewegingsvrijheid beperkt

- de Israël-lobby werkt aan de invoering van de IHRA-definitie van antisemitisme, waarbij sommige kritiek op de Staat Israël aan antisemitisme gelijk wordt gesteld; de Werkgroep Antisemitisme in de Tweede Kamer focust nauwelijks op antisemitisme van extreem-rechts en teveel op (vermeend) anti-semitisme bij moslims en bij critici van de Staat Israël

Opvang van vluchtelingen/ ongedocumenteerden

- de verzwakking van de positie vluchtelingen door afzondering van asielzoekers in speciale centra; procedures duren te lang waardoor mensen lang in onzekerheid verkeren
- ongedocumenteerden worden nog steeds aan hun lot overgelaten
- het besluit om geen vluchtelingen en alleenstaande kinderen uit de kampen in Griekenland op te nemen
- LHBTQIA+ vluchtelingen worden te weinig beschermd of niet goed beschermd, bijvoorbeeld in de wijze waarop de staatssecretaris is omgegaan met Iraanse LHBTQIA+ vluchtelingen, terwijl in dat land de doodstraf staat op homoseksuele handelingen
- de Turkije-*deal* van de PvdA, het goedpraten van 'opvang in de regio' door de SP

Discriminatie van Nederlanders van (Oost-)Aziatische herkomst

- geen aandacht voor discriminatie/ racisme jegens mensen met een (Oost-)Aziatisch uiterlijk

Discriminatie van mensen met een beperking

- de situatie van mensen met een beperking is verslechterd

Gewichtsdiscriminatie

- er gebeurt helemaal niets tegen gewichtsdiscriminatie; het promoten van een 'gezonde' levensstijl, gebaseerd op stereotypen over dikke mensen, is schadelijk

Inheemse volkeren

- koloniaal kapitalisme pakt al ruim vijf eeuwen lang negatief uit voor Inheemse volkeren en voor de natuur; geen enkele politieke partij zet zich in voor rechten van inheemse volkeren of voor dekolonisatie

Etnisch profileren/politie

- etnisch profileren door Belastingdienst m.b.t. ouders (de kinderopvangtoeslagen affaire) en de politie
- wetswijziging vervolging politiegeweld is genoemd

Demonstratievrijheid

- pogingen van de SGP, ChristenUnie, de PVV en FvD – meerdere malen met steun van een meerderheid in de Tweede Kamer, maar door de regering terzijde geschoven – om het recht op vrije meningsuiting en demonstratie aan banden te leggen

Onderwijs

- er is nog steeds sprake van stagediscriminatie, een curriculum dat niet-inclusief is en een laag studierendement bij studenten met een niet-westerse achtergrond; daarbij zorgt ook het huidige leenstelsel voor een niet toegankelijk onderwijssysteem
- te weinig aandacht voor kansenongelijkheid binnen het (hoger) onderwijs en dekolonisatie van het (hoger) onderwijs

Kunst en cultuur

- zwarte kunstinstellingen vormen slechts 1,7 procent van het nieuwe Kunstenplan; Te weinig aandacht naar hoe de bedragen binnen de kunst en cultuur worden verdeeld; meer geld naar de BIS, betekent minder aandacht en geld voor de niche organisaties die zich juist met minderheden bezighouden

Internationaal

- oproepen aan de regering via moties in de Tweede Kamer door de SGP, ChristenUnie, de PVV en FvD om organisaties aan te pakken die voor boycot, des-investeren & sancties jegens Israël zijn, door deze de ANBI-status te ontnemen
- geen aandacht voor de gevolgen van ontbossing in bijvoorbeeld Brazilië; biobrandstof als duurzaam aan te merken, waardoor de vraag naar Palmolie explosief gestegen is; de kap van oerwouden, landonteigening, moord en (kinder)sterfte als gevolg van de honger en gebrek

3.2. 'Er is wél wat bereikt'

Ongeveer een derde van de organisaties vindt dat het kabinet of de politieke partijen de afgelopen 4 jaar wél iets hebben bereikt wat betreft het tegengaan van racisme en discriminatie. Sommige benadrukken daarbij wel dat dit vooral komt door acties van *grassroots*-organisaties en activisten en door initiatieven van buiten de politiek. 'Iets bereikt hebben' is in dit verband een rekbaar begrip. Voor sommige organisaties is het agenderen van een onderwerp in de Tweede Kamer al een resultaat. Andere organisaties spreken van een resultaat wanneer het tot wetgeving en beleid komt en voor een derde groep organisaties worden er resultaten geboekt wanneer politieke besluitvorming impact op de samenleving heeft. Sommige organisaties geven in algemene zin positieve ontwikkelingen aan, andere noemen concrete voorstellen of maatregelen.

De antwoorden op de open vragen naar resultaten van het anti-racisme- en anti-discriminatiebeleid, worden hieronder thematisch gecategoriseerd weergegeven. Wij geven de resultaten zoals die in de enquête als antwoord zijn gegeven. De antwoorden zijn samengevoegd, gecategoriseerd, en geredigeerd, maar niet ge-fact-checkt. Wanneer politieke partijen specifiek zijn genoemd, hebben wij dat overgenomen.

Algemeen

- initiatiefwetsvoorstel van GroenLinks en de ChristenUnie om de strafmaat voor haatmisdrijven te verhogen
- Er is meer erkenning dat er sprake is van institutioneel/systeem-racisme; daarmee kan een volgende stap gezet worden

Gender

- de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) is op initiatief van GroenLinks, D66 en PvdA aangepast; daardoor is duidelijk dat de AWGB van toepassing is op het volledige spectrum aan variaties van de discriminatiegrond geslacht; de wet biedt nu eveneens bescherming tegen het ongeoorloofd onderscheid maken op grond van geslachtskenmerken, genderidentiteit en genderexpressie
- geslachtsregistratie op paspoort/ID-bewijzen verdwijnt

- wetsvoorstel seksuele misdrijven (strafwetgeving aanscherpen en uitbreiding naar onvrijwillige seks, sex-*chatting* en seksuele intimidatie)
- wetsvoorstel inzake een gelijke beloning vrouwen en mannen (PvdA, GroenLinks, SP, en 50PLUS)
- door de SER is een quotum voor vrouwen in de top van het bedrijfsleven geadviseerd; dat advies is overgenomen
- er wordt steeds meer gesproken over de veiligheid van vrouwen en meisjes op straat
- voorstel van PvdA anticonceptiepil gratis te maken
- wetsvoorstel tegen huwelijkse gevangenschap
- er is meer aandacht voor tegengaan genitale verminking en voorstel om hersteloperaties in het basispakket op te nemen

LHBTQIA+

- er zijn eerste stappen gezet om een verbod op discriminatie wegens lichamelijke beperking of seksuele oriëntatie/ toevoegen van 'sekse en beperking' aan Artikel 1 van de Grondwet toe te voegen
- er is een nieuwe transgenderwet waarin de voorwaarde van een deskundigenverklaring voor het wijzigen van sekseregistratie verdwijnt
- meer aandacht en erkenning voor straatintimidatie van de LHBTQIA+ gemeenschap.
- Kamer-motie van D66 voor het wegnemen van knelpunten in regeling voor meerouderschap
- Kamer-motie voor het verbieden conversietherapie
- meer aandacht voor het terugdringen van onnodige geslachtsregistratie
- oproep voor actieplan LHBTQIA+ discriminatie

Discriminatie op grond van beperking

- op initiatief van de PvdA, GroenLinks en D66 wordt Artikel 1 van de Grondwet uitgebreid met de grondslag beperking

Anti-joods racisme (antisemitisme)

- de Tweede Kamer heeft na een initiatiefnota van de VVD en de ChristenUnie ingestemd met extra maatregelen tegen antisemitisme gestemd, waaronder het aanstellen van een Landelijk Coördinator Antisemitismebestrijding

Roma & Sinti:

- op 12 juli 2018 heeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties na 10 jaar lobbyen bepaald dat het 'uitsterfbeleid' van de woonwagencultuur moet stoppen

Leeftijd

- er is een generatietoets gekomen, Coalitie Y [samenwerkingsverband van jongerenorganisaties] is ingesteld (maar is nog niet heel representatief voor Nederlandse jongeren

(Oost-)Aziatische Nederlanders

- GroenLinks vroeg in een motie aandacht voor racisme jegens Chinese Nederlanders

Inheemse volkeren

- GroenLinks heeft in de Tweede Kamer een motie ingediend inzake zelfbeschikkingsrecht van West-Papua en Nederlandse verantwoordelijkheid richting de inwoners van West-Papua inzake het koloniaal verleden

Vluchtelingen

- Kamer-moties waarin wordt gepleit om meer vluchtelingen uit de kampen in Griekenland te halen (maar kregen te weinig steun)
- Kamer-motie van de ChristenUnie e.a. om de geloofwaardigheidsbeoordeling van bekeerlingen en LHBTQIA+ te verbeteren

Etnisch profileren

- er is meer aandacht voor etnisch profileren door de politie
- door de kinderopvangtoeslagen affaire bij de Belastingdienst is duidelijk geworden dat etnisch profileren ook in andere contexten plaatsvindt

Slavernijverleden

- er is meer aandacht om in het onderwijs om slavernijverleden te behandelen

Zwarte Piet

- het verzet tegen Zwarte Piet is de afgelopen jaren breder geaccepteerd

Arbeidsmarkt

- aandacht voor arbeidsmarktdiscriminatie kreeg prioriteit van kabinet; dat leverde plannen op, maar wat zijn de resultaten?
- wetsvoorstel toezicht discriminatie vrije werving en selectie: niet alleen tegen zwangerschapsdiscriminatie, maar tegen alle vormen van discriminatie tijdens sollicitatie-procedures
- voorstel voor een pilot met gespecialiseerde discriminatierechercheurs (D66) om aanpak delicten met discriminatoir aspect effectiever te maken
- quota voor vrouwen in topfuncties

Onderwijs

- meer aandacht voor de dekolonisatie in het onderwijs
- Kamer-motie van PvdA, GroenLinks en PvdD om in de kerndoelen voor primair en voortgezet onderwijs ook voorstellen op te nemen over hoe racisme, discriminatie, antisemitisme, koloniaal verleden en migratiegeschiedenis stevig in het curriculum verankerd kunnen worden
- Kamer-motie DENK waarin de regering wordt verzocht om onderzoek te doen naar discriminatie in het hoger onderwijs; de motie het niet gehaald; er bestaat extra aandacht voor studenten met een beperking
- voorstel voor een inclusief onderwijscurriculum n.a.v. Black Lives Matter (BLM)/ hervorming van geschiedenisonderwijs
- alle initiatieven die gericht zijn geweest op het wegnemen van de verschillen tussen witte en zwarte scholen en bijzondere en openbare scholen
- aanscherping burgerschapsonderwijs

Internationaal

- vooral de SP heeft zich regelmatig uitgesproken tegen Nederlandse deelname aan oorlogsmissies
- meer aandacht voor bestrijding van belastingontduiking door multinationals en ontduiking van regels door bedrijven
- positief is dat producten uit de illegale joodse nederzettingen in de bezette Palestijnse Gebieden als zodanig geëtiketteerd moeten worden, waarmee vrijstelling van invoerheffing in het kader van het EU-Israël Associatieverdrag komt te vervallen; dat er extra financiering is gekomen voor mensenrechtenorganisaties in Israël, waarmee wordt bevestigd dat deze zwaar onder druk staan; dat BDS-campagnes (boycot, desinvesteren & sancties) jegens Israël vallen onder de vrijheid van meningsuiting en vergadering; dat er een Kamer motie

is aangenomen inzake schadeloos-stelling voor investeringen die door Nederland in hulpprojecten voor Palestijnen zijn gedaan en die vervolgens door het Israëlische leger zijn verwoest; verder zijn er diverse Kamer moties ingediend om Israël verantwoordelijk te houden voor mensenrechtenschendingen, onder meer ten aanzien van kind-gevangenen, de vele doden bij de vreedzame protesten in Gaza en de voortgaande uitbreiding van de joodse neder-zettingen; ook is er in de Kamer een oproep gedaan om de Staat Palestina te erkennen

Klimaat

- meer aandacht – zij het nog te weinig – voor klimaatracisme

4. WAT ZIJN DE GROOTSTE KNELPUNTEN DIE WORDEN ERVAREN?

Aan de organisaties is de open vraag gesteld welke knelpunten zij ervoeren bij het tegengaan van racisme en discriminatie. Dit leverde een breed scala aan ervaren knelpunten op, die hieronder gecategoriseerd, samengevat en deels geredigeerd worden weergegeven.

Veel wordt verwezen naar het maatschappelijk klimaat, het politieke en maatschappelijke debat die het lastig maken om discriminatie aan de orde te stellen.

Hindernissen om het gesprek aan te gaan

- de angst van slachtoffers van racisme en discriminatie om zich uit te spreken
- mensen zitten vast in hun eigen vooroordelen ten opzichte van de ander
- mensen willen liever niet in de oncomfortabele positie komen om hierover te praten; kritiek wordt als snel al persoonlijke aanval gezien
- veel witte mensen erkennen niet dat zij racistisch zijn omdat zij in een racistische omgeving zijn opgegroeid
- gebrek aan kennis in het algemeen en van specifieke groepen in het bijzonder; benoemd wordt het gebrek aan klassenbewustzijn; er is behoefte aan meer onderzoek, meer feiten, beter onderwijs
- er is te weinig aandacht voor de rol van 'othering'; vluchtelingen en moslims worden gestigmatiseerd en neergezet als criminelen of als een bedreiging van 'onze beschaving'
- er is weinig aandacht voor de impact van micro-agressie

Organisatorische knelpunten; gebrek aan representatie

- organisaties hebben onvoldoende middelen; gemeenten geven geen subsidie voor antidiscriminatie-initiatieven
- gelden worden besteed aan witte, niet-deskundige organisaties
- zelforganisaties worden onvoldoende gehoord
- mensen in beleidsbepalende functies, vaak witte bestuurders en mensen in selectiecommissies, zijn zelf weinig slachtoffer van discriminatie (geweest) en vinden het onderwerp daarom niet altijd even belangrijk
- gebrek aan representatie van diverse minderheidsgroepen in de politiek, maar ook binnen milieuorganisaties en duurzaamheidsgesprekken
- er is een gebrek aan samenwerking tussen instituties die de middelen hebben om iets tegen discriminatie te doen en *grassroots*-organisaties
- anti-racismegroepen zitten te veel op hun eigen eilandjes
- het onderwerp racisme en discriminatie ligt bij enkele organisaties met een brede achterban – van links tot rechts – nog steeds gevoelig

Het politieke en maatschappelijke klimaat

- de Nederlandse overheid en politiek erkent nog steeds niet dat dit land nog altijd racistisch is
- er is geen of te weinig steun vanuit politiek en beleidsmakers; er is

niet echt een commitment om discriminatie en racisme tegen te gaan, institutioneel racisme wordt nog onvoldoende erkend

- dominantie van rechts, religieus conservatisme en neo-liberalisme; er is de opkomst van extreem-rechtse partijen en bewegingen die in het debat en de media vaak de toon weten te zetten; main-stream politieke partijen nemen vaak delen van hun vertoog over
- er is weinig aandacht van (lokale) media voor racisme; negatieve beeldvorming ten aanzien van religieuze minderheden, zoals moslims, en over migranten en vluchtelingen; er wordt veel geframed en gebagatelliseerd door de media; de oorspronkelijke (racistische) daders worden vaak als slachtoffers afgeschilderd en dan verdwijnt het oorspronkelijke slachtoffer uit beeld

Overig

- er wordt weinig melding gedaan van discriminatie; slechts 3% van de mensen met een discriminatie-ervaring gaat naar een anti-discriminatie-voorziening of de politie; er is hierdoor onvol-doende zicht op de mate waarin discriminatie plaatsvindt
- er is te weinig aandacht in het onderwijs voor de impact van vormen van racisme en dis-criminatie
- er is aandacht voor slachtoffers, maar er zou ook aandacht besteed moeten worden aan de daders van discriminatie en racisme
- er wordt vaak te weinig rekening gehouden met diversiteit binnen groepen; binnen de groep LHBTQIA+ lopen transgender personen bijvoorbeeld tegen hele andere problemen aan dan de andere groepen; alevitische groepen geven aan enerzijds te maken hebben met moslimdiscriminatie door Nederlanders en anderzijds met discriminatie door soenni-tische moslims
- er is weinig aandacht voor achter-liggende of onderliggende zaken als de rol van geschiedenis, sociaal economische problemen, rolpatronen, klimaatproblemen, macht van multinationals of bijvoorbeeld oorlogen die Nederland (actief) steunt
- het veranderen van wetgeving en zeker van een grondwetswijziging is een kwestie van lange adem en behoeft daarom constante aan-dacht en uitleg
- in internationaal verband speelt dat de Nederlandse regering van bevriende staten (grootschalige) schending van mensenrechten tolereert of met de mantel der liefde bedekt

5. AANBEVELINGEN

Aan het slot van de enquête is de organisaties gevraagd wat hun belangrijkste aanbevelingen zijn aan een volgend kabinet. Deze vraag werd door 80 organisaties, soms heel beknopt, maar ook geregeld uitgebreid beantwoord. Ruim 25 A4'tjes met aanbevelingen, worden hieronder gecategoriseerd weergegeven. Vergelijkbare aanbevelingen zijn samengevoegd, sommige aanbevelingen zijn ingekort en geredigeerd. De volgorde van onderwerpen en aanbevelingen is willekeurig. De aanbevelingen hieronder zijn nadrukkelijk door afzonderlijke organisaties gedaan. Het is niet bekend in hoeverre aanbevelingen door andere organisaties gedragen worden.

5.1. Algemeen

Behalve aanbevelingen voor specifieke vormen van racisme en discriminatie, doen verscheidene organisaties ook enkele algemene aanbevelingen. Het gaat onder meer om de volgende aanbevelingen:

A. Meer aandacht voor institutioneel racisme, diversiteit, inclusiviteit, intersectionaliteit en representatie

- meer aandacht voor institutioneel racisme, onder meer door onderzoek te laten doen naar institutionele vormen discriminatie/racisme in beleid en uitvoering van ministeries, gemeenten, uitkeringsinstanties, enzovoort
- kies voor een intersectionele benadering; er is bij processen van uitsluiting vaak sprake van een combinatie van factoren als herkomst, gender, ras, klasse, seksuele voorkeur, geloof en beperking
- wees helder in woordgebruik en probeer te komen tot breed gebruikte definities voor racisme, anti-moslimracisme/moslimhaat/islamofobie, anti-joods racisme (antisemitisme), anti-zwart racisme, anti-Oost-Aziatisch racisme, haat tegen Roma en Sinti (antiziganisme)
- de impact van discriminatie en racisme kan alleen duidelijk worden wanneer dit helder in kaart wordt gebracht; laat politie en antidiscriminatievoorzieningen zorgvuldig en gedetailleerd verschillende vormen van discriminatie registreren, investeer structureel in het verhogen van meldingsbereidheid en betrek daarbij ook maatschappelijke organisaties, investeer in meer kwantitatief en kwalitatief onderzoek, doe meer onderzoek naar de (motieven van) de daders, zodat gericht beleid mogelijk is
- het is van belang om anti-joods racisme (antisemitisme), anti-Sinti/Roma racisme, islamofobie, anti-zwart racisme enzovoort als deel te zien van één groot probleem en de bestrijding ervan gelijke aandacht en energie te geven
- meer diversiteit in politiek organen, te beginnen in de Tweede Kamer: vertegenwoordiging van zwarte mensen, transgenders, Roma & Sinti, meer vrouwen, meer mensen van buiten Randstad, meer praktisch opgeleiden, meer mensen met beperking
- voorkeursbeleid bij werving en selectie op leidinggevende posities bij gemeenten, de overheid in het algemeen, kabinet, politieke partijen, besturen, gesubsidieerde organisaties enzovoort; de overheid als voorbeeld van hoe het kan
- diversiteitsquota in de top van alle overheidsorganisaties en meer inclusiviteit in personeelssamenstelling bij bijvoorbeeld politie, zorg en de cultuursector

B. Wetgeving en verdragen

- alle nieuwe en bestaande wetten screenen op mogelijk discriminerende effecten en verhouding met Artikel 1 van de Grondwet.
- anti-zwart racisme/Afrofobie en anti-moslim racisme/Islamofobie opnemen in Artikel 1 van de Grondwet.
- mensenrechten centraal stellen: mensenrechteneducatie, mensenrechten staan altijd boven zakelijke belangen en meer belang hechten aan het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) – in plaats van het uithollen daarvan, zoals nu gebeurt
- meem de aanbevelingen van de VN met betrekking tot racisme, uitsluiting en Islamofobie ter harte
- zwaardere straffen voor discriminatie en haatmisdrijven

C. Organisatorisch

- een inspectie oprichten voor toezicht op discriminatie op alle beleidsterreinen
- meer geld naar gemeenten om discriminatie op lokaal niveau aan te pakken
- meer steun en erkenning aan kleine religieuze organisaties/kleine minderheden
- een eind maken aan de monopoliepositie van antidiscriminatievoorzieningen (ADV's); die krijgen vaak het volledige of groot deel van het budget van de gemeente, waardoor er niet veel overblijft voor burgerinitiatieven; ook werken aan meer diversiteit bij ADV's en meer samenwerking met *grassroot*-organisaties

D. Meer betrokkenheid *grassroots*-organisaties

- ontwikkel concrete maatregelen om racisme tegen te gaan samen met de black community
- voer rondetafelgesprekken met vertegenwoordigers van zoveel mogelijk gemarginaliseerde groepen
- stel bij elk ministerie een *youth advisory council* aan
- stel aan een commissie samen waarin Black Lives Matter (BLM) de leiding heeft en vraag deze commissie voorstellen te doen voor anti-racisme en anti-discriminatiebeleid met aandacht voor taalgebruik, media en politiek, onderwijs en arbeidsmarkt

E. Inzet van andere methoden

- maak gebruik van methoden die dialoog en empathie vergroten; denk ook aan spelvormen, theater en *storytelling*
- iedereen zou verplicht een cursus moeten volgen over witte privileges. Iedereen zou doordrongen moeten raken hoe de witte privileges in het gehele systeem ingebed zijn en het dus tijd wordt dat te veranderen
- investeren in meerjarige leefbaarheidsprojecten in buurten
- het wordt tijd dat wij termen uit de racisme-dialoog toegankelijk en begrijpbaar maken voor de *mainstream*; denk hierbij aan *white supremacy*, (*white*) privileges, inclusiviteit, diversiteit, *gaslighting*, micro-agressie, dekoloniseren enzovoort; bewustwording is daarbij essentieel voor de samenleving
- Maak 21 november een nationale feestdag voor alle kleuren van de regenboog

F. Meer aandacht voor donkere kanten van de Nederlandse geschiedenis

- creëer bewustzijn in de samenleving door licht te werpen op de donkere geschiedenis van Nederland; het verborgen houden en niet bespreekbaar maken van het verleden zal uiteindelijk tot negatieve effecten leiden; maak het bespreekbaar; niet alleen op politiek niveau maar ook in de samenleving in het onderwijs, zodat gewerkt kan worden naar eenheid, tolerantie en bewustzijn

G. Openbare ruimte

- meer diversiteit in openbare ruimte en in straatnamen; dekoloniseer de openbare ruimte
- verbied Zwarte Piet

5.2. Politiek/rechtsstaat

- besteed aandacht aan de dreiging van extreemrechtse radicalisering en spreek dit ook uit
- toets alle wetsvoorstellen aan de Grondwet, om te beginnen aan Artikel 1
- garandeer de toegankelijkheid van de rechtspraak voor elke burger te garanderen; bezuinigingen op de rechtsbijstand moeten worden teruggedraaid
- versterk de democratie: geen extra corona-maatregelen uit tijdelijke verordeningen in wetgeving vastleggen; maak media en sociale media vrij van invloed van geldmagnaten en grote tech-bedrijven om de persvrijheid in ere te herstellen; nu geven de grote tech-bedrijven Alt-Right alle ruimte en kunnen trollen hun gang gaan

5.3. Onderwijs

- meer lessen of activiteiten over bewustwording over racisme en het belang van inclusiviteit en representatie vanaf het basisonderwijs op alle onderwijsniveaus
- besteed aandacht aan de Nederlandse koloniale en slavernij-geschiedenis, zowel als aan de migratiegeschiedenis van arbeidsmigranten uit de jaren tachtig van de vorige eeuw, de strijd voor gelijkberechtiging van vrouwen en homo's enzovoort
- het onderwijs dekoloniseren, meer aandacht voor de zwarte bladzijden in de Nederlandse geschiedenis en perspectieven van mensen van kleur
- zorg er door middel van subsidies voor dat de post-koloniale diaspora makkelijk een historische studie kunnen oppakken
- waarborg de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor iedere student, ongeacht etnische achtergrond, religie of inkomen van ouders; zorg voor een inclusief onderwijsklimaat en bestrijd racisme actief, zowel op onderwijsinstellingen als bij stagebedrijven
- ontwikkel en geef lesstof over zoveel mogelijk verschillende gemarginaliseerde groepen
- stel stimuleringsmaatregelen in voor meer stageplaatsen voor studenten met een niet-westerse achtergrond
- benoem school docenten in bewustwording en signaleren van racisme en discriminatie en hoe hiertegen te handelen; lerarenopleidingen zijn de beste plaats om te beginnen met scholing van docenten
- zorg voor meer niet-witte leraren in alle lagen van het onderwijs
- doe meer onderzoek naar discriminatie in het onderwijs; zorg dat er een participatief onderzoek komt over institutioneel racisme/discriminatie in het onderwijs

- toepassen van de code *good governance* op topfuncties in het onderwijs
- herzie Artikel 23 van Grondwet: de vrijheid van godsdienst mag geen vrijbrief zijn om op school te discrimineren
- stel reglementen voor leerlingen op over de verwachtingen van de school met betrekking tot de onderlinge omgang en de bestrijding van discriminatie en racisme; verder protocollen voor docenten over hoe te handelen als zij racisme en discriminatie, in al zijn uitingsvormen, signaleren
- betrek ouders bij het onderwerp door middel van ouderavonden, stel hen op de hoogte van het schoolbeleid; maak het schoolgebouw en het schoolplein veilig voor alle jongeren
- beschouw tweetaligheid als een groot goed en niet als een belemmering in het onderwijs of voor verdere studie; Friezen of Limburgers zijn tenslotte ook tweetalig
- Voorkom dat jongeren hun negatieve ideeën over 'de Ander' grotendeels baseren op mediaberichten of de sociale media; leer jongeren om mediawijs te worden
- bevorder onbevooroordeelde communicatie tussen ouders en scholen
- schaf het leenstelsel af

5.4. Arbeidsmarkt

- Alle vormen van arbeidsmarktdiscriminatie moeten strafbaar gemaakt worden en bestraft worden
- aan ondernemers en instellingen moeten per regio verplichte quota worden opgelegd voor het aannemen van Nederlanders van kleur of met een migratieachtergrond; de overheid geeft het goede voorbeeld
- met de huidige economische crisis zal de werkloosheid ongetwijfeld toenemen en zal extreemrechts zondebokken aan gaan wijzen; solidariteit is juist nu belangrijk om ongelijkheid en discriminatie te bestrijden; kies voor herverdeling van het bestaande werk met behoud van salaris
- ondernemers en de politiek kunnen alleen overtuigd worden met het instrument van de solidariteit; het gevaar is groot dat als dat niet gebeurt rechtse politici, extreemrechts en delen van de ondernemerswereld voor de sociale ellende die massawerkloosheid met zich meebrengt zondebokken aan te wijzen: racisme en tweespalt zijn in dat geval ons deel
- pak uitzendbureaus harder aan; sluit malafide uitzendbureaus zonder pardon; zorg voor vaste banen, waarbij de overheid het goede voorbeeld geeft; opdrachtgevers voor uitzendbanen vooral van arbeidsmigranten verantwoordelijk maken voor fatsoenlijke reguliere huisvesting en toegankelijkheid tot de reguliere gezondheidszorg
- nationalisatie van uitzendbureaus
- maak harde afspraken met werkgevers over meer kleur op de bedrijfsvloer; sancties instellen voor weigerachtige werkgevers; boetes komen in een landelijke fonds voor financiering van activiteiten/educatie tegen racisme en discriminatie
- zorg voor 'sluitende ketens', zodat wij niet alleen voor ons eigen land zorgen maar voor mensen over de hele wereld die via Nederlandse bedrijven of anderszins met discriminatie te maken krijgen

- geef meer aandacht voor diversiteit en inclusiviteit in het bedrijfsleven; geef als overheid de voorkeur aan samenwerking met diverse bedrijven
- maak ook gebruik van anoniem solliciteren
- sluit malafide uitzendbureaus die arbeidsmigranten uitbuiten en zorg voor gelijk loon voor de arbeidsmigranten
- Nederland dient nu eindelijk het verdrag inzake arbeidsverhoudingen van de International Labour Organisation (ILO Conventie 189) uit 2011 te ratificeren, zoals al zoveel andere landen hebben gedaan; daarmee worden voor werkers in de huishouding dezelfde rechten vastgelegd als voor alle andere werknemers
- verleen ieder die hier werkzaam is een formele status voor verblijf en werk zodat deze ook de sociale bescherming kan ontvangen als andere werknemers
- de overheid dient haar toezichthoudende taken naar behoren uit te voeren; nu zijn vele inspecties onder bemenst en lopen vele migrantenarbeiders gevaar voor hun leven en gezondheid

5.5. Discriminatie op grond van inkomen

- investeer meer investeren in armoedebestrijding en bestrijding van segregatie in de steden
- draai bezuinigingen op zorg, WMO terug
- verhoog uitkeringen
- verhoog de lonen van zorgpersoneel en van leraren
- méér sociale huurwoningen en minder scherpe regels om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning
- leg de macht van huizeninvesteerders in de grotere steden aan banden
- voer het basisinkomen in
- verkort de arbeidsweek (zonder loonverlies)
- herverdeel arbeid (met oog voor meer banen voor gemarginaliseerde mensen)
- investeer meer in ‘sociale reproductie van arbeid’ (dat wil zeggen huiswerkbegeleiding, meer ontmoetingscentra, wijkcentra, en stopzetten van belasting heffen op sociale woningcorporaties)

5.6. Koloniaal verleden, slavernij

- kom tot de officiële erkenning van het slavernijverleden van Nederland; biedt zo excuses aan aan de nazaten van tot slaaf gemaakten
- voer de afschaffing van de slavernij als officiële en landelijke herdenkingsdag in.
- doe herstelbetalingen aan nazaten van tot slaaf gemaakten

5.7. Etnisch profileren

- agendeer de aanpak van etnisch profileren serieuzer en breder: behalve bij de politie en de Belastingdienst ook bij andere overheidsinstellingen
- de politie moet meer werk maken van klachten over racisme en discriminatie; politieagenten die discrimineren of etnisch profileren, moeten bestraft worden

- stop de politiewet die nu in de Eerste Kamer ligt; wijs de levensgevaarlijke nieuwe ambtsinstructie af!; stop de invoering van de taser, verbied de nekklem, sta agenten niet toe om ter aanhouding te schieten; politiegeweld moet eerder begrensd worden, dan nóg vrijer gemaakt worden
- breng alle agenten die betrokken waren bij de dood van iemand voor de rechter!; verplicht het Openbaar Ministerie om alle zaken waarbij iemand onder de verantwoordelijkheid van de politie overlijdt, voor de rechter te brengen
- stop geïnstitutionaliseerd racisme in Nederland; verbied het gebruik van risicoprofielen bij de politie, de Koninklijke Marechaussee, de Belastingdienst en alle andere overheidsinstanties; deze profielen leiden tot etnisch profileren en zijn in strijd met Artikel 1 van de Grondwet; wij eisen van de Minister van Justitie en Veiligheid dat deze optreedt tegen buitenproportioneel politiegeweld

5.8. Discriminatie op grond van herkomst/ anti-zwart racisme

- voor een duurzame anti-racisme-agenda is het nodig dat de rol van zwarte mensen en andere mensen van kleur positief zichtbaar wordt gemaakt in onze maatschappij; niet alleen zwarte voetballers waarderen in het veld, maar ook als coach aanstellen of als scheidsrechter of bestuurder; dat geldt voor meer plekken in de maatschappij zoals in schoolbesturen en in het docentencorps, in de kunst en bij de overheid; in ieder geval moeten meer mensen van kleur op posities met invloed komen

5.9. Discriminatie op grond van sekse

- haal de abortuswetgeving uit het Wetboek van Strafrecht
- verzeker gratis toegang tot anticonceptie en abortus
- neem de knelpunten weg in de regeling voor meerouderschap
- de wetgeving rond seksueel geweld moet helemaal anders en gebaseerd op het geloven voor slachtoffers en het vervolgen van daders
- hervorming van het strafrecht met betrekking tot seksueel misbruik, *gender-mainstreaming*; opnieuw invoeren om beleidsimpact op groepen inzichtelijk te maken; bredere vrouwenquota; betere aanpak zwangerschapsdiscriminatie; hervormingen en investeringen in de zorg en in het onderwijs, de cultuur en in de schoonmaak; kritische evaluatie van beleid met betrekking tot ‘’vrouwenberoepen’
- wat betreft seksueel misbruik: seksuele voorlichting is heel belangrijk; maak de leerlingen niet alleen bang, maar leer hen ook de mooie kanten van sex
- focus campagnes tegen sexuele intimidatie *niet alleen* op de ‘slachtoffers’ en meer op de daders; zij zitten fout en meesten realiseren nog steeds niet dat het niet maar een ‘grap’ of ‘compliment’ is
- betrek feministische organisaties, vrouwencomités en het FNV erbij
- maak catcalling [intimiderende vormen van sissen, fluiten, seksueel getinte opmerkingen] strafbaar
- stel strengere eisen aan seksuele voorlichting op scholen (overal *comprehensive sexuality education*), met meer aandacht voor (het taboe rondom) menstruatie
- menstruatieproducten moeten gratis of goedkoop door de overheid worden verstrekt
- investeer in mannenemancipatie

5.10. Discriminatie LHBTQIA+

- veranker LHBTI-discriminatie in de Grondwet; de eerste stap daartoe is inmiddels gezet
- voer in navolging van andere Europese landen een landelijk verbod in op het aanbieden van conversietherapie (ook wel 'homogenezingstherapie' genoemd)
- maak het recht op bloeddonatie afhankelijk van risicogedrag, niet van iemands seksuele oriëntatie

5.11. Discriminatie op grond van beperking

- zet je in op toegankelijkheid van het onderwijs, arbeidsmarkt, zorg, cultuur op alle fronten en ga daarvoor in gesprek met de mensen die die toegankelijkheid nodig hebben
- naleving VN-verdrag inzake de bescherming van mensen met een beperking
- strenge naleving toegankelijkheid.

5.12. Discriminatie van vluchtelingen

- vluchtelingen en asielzoekers moeten welkom geheten worden en geholpen worden bij het vinden van een plek en een leefbare toekomst voor zichzelf en hun kinderen
- stel een jaarlijkse pardonregeling in
- er moeten meer reddingsoperaties in de Middellandse zee komen én veilige vluchtroutes voor migranten en vluchtelingen
- migranten- en vluchtelingenorganisaties/initiatieven moeten actief worden betrokken in het maken van migratiebeleid
- bevorder integratie van asielzoekers vanaf de dag van aankomst
- transgender personen en transgender-vluchtelingen beter beschermen en niet op 1 hoog met LGBQ+ personen huisvesten; er moet maatwerk geleverd worden
- meer aandacht voor onderdak en ondersteuning voor ongedocumenteerde vluchtelingen, inclusief voeding, gezondheidszorg en menstruatieproducten
- maak een einde aan de criminalisering van migranten en vluchtelingen zonder papieren en zorg voor een op mensenrechten gebaseerd kader voor migranten en vluchtelingen
- maak een einde aan de criminalisering van degenen die solidair zijn met vluchtelingen en ongedocumenteerden

5.13. Anti-moslim racisme/ islamofobie

- erken islamofobie/anti-moslim racisme/moslimhaat/moslimdiscriminatie als een specifieke vorm van racisme en discriminatie; geef islamofobie de publieke erkenning (te vergelijken met anti-joods racisme/antisemitisme) en benader het met dezelfde juridische maatregelen die slachtoffers steunen en de daders straffen
- ontwikkel en bevorder een landelijke gegevensverzameling op het gebied van haatmisdrijven en ongelijkheid, waarbij vooringenomenheid tegen moslims en personen die men als moslims ziet, als een categorie wordt erkend
- onderzoek de omvang en de aard van islamofobie door gedegen onderzoek
- voorkom dat in de politieke discussie een negatief en generaliserend beeld over de islam wordt geschetst; maak geen hiërarchisch onderscheid tussen verschillende geloofsuitingen, zodat moslims niet op basis van hun religie worden geproblematiseerd
- schaf het niqaabverbod af

- meer aandacht naar institutionele vormen van anti-moslim racisme in contraterrorisme-wetgeving en anti-radicalisering
- meer aandacht voor de positie van moslimvrouwen: gelijke kansen en rechten, veiligheid op straat en in publieke ruimte, betere representatie van moslimvrouwen in de politiek, maatschappelijke domein, ministeries en bij het maken van beleid, in de media
- aanpak van incidenten tegen moslims of hun instituties en een daadkrachtige vervolging van de schuldigen, zoals dit wel gebeurt waar het gaat om discriminatie van andere minderheden/groepen
- benoem een landelijke coördinator voor bestrijding van islamofobie en moslim-discriminatie; daarbij is van belang te weten dat de Europese Commissie naast een coördinator voor de bestrijding van antisemitisme ook een coördinator heeft voor de bestrijding van islamofobie; dit is een voorbeeld dat gevolgd zou moeten worden door onze landelijke overheid
- voorkom dat in de publieke discussie vooral een negatief en generaliserend beeld over de islam en moslims wordt geschetst; maak geen hiërarchisch onderscheid tussen verschillende geloofsuitingen, zodat moslims niet op basis van hun religie worden geproblematiseerd; het gaat om een zeer diverse groep
- stop stigmatiserende *framing* van onderwerpen die met (vermeende) moslims te maken hebben
- stop de eis dat (vermeende) moslims zich moeten 'aanpassen' aan 'Nederlandse normen en waarden'; het is niet helder wat hieronder wordt verstaan; met de 'aanpassingseis' wordt er een 'wij en 'zij' kunstmatig gecreëerd en in stand gehouden
- werk aan gelijke behandeling van iedereen en in het bijzonder moslima's die door hun hoofddoek herkenbaar zijn en daardoor vaak structureel buitengesloten en zelfs belaagd worden
- benader (de implementatie van) religieuze kleding beperkingen voor alle religies op dezelfde wijze, richt deze niet op moslimvrouwen
- stel interne richtlijnen op voor een niet-discriminerende benadering van alle moslimvrouwen; dit bevordert voor hen inclusie in alle aspecten van het leven
- neem bestaande wetgeving op uitsluiting en discriminatie van moslima's die hoofddoeken of boerka's dragen onder de loep
- vergroot kennis en handelingsbereidheid van professionals met betrekking tot islamofobie; train werkgevers, werknemers, school- en zorgprofessionals in het herkennen van en acteren op islamofobie
- neem afstand van het verband dat wordt gelegd tussen terroristisch geweld en de islamitische Nederlandse burger; vraag hen niet zich uit te spreken tegen geweld gepleegd door vreemden
- genereer aandacht voor het negatieve effect van antiterrorisme maatregelen op islamitische Nederlanders; dit bevordert de verspreiding van islamofobie
- neem maatregelen tegen discriminatie en schending van rechten en veiligheid van islamitische Nederlanders via social media; onderneem actie tegen providers en moderators wanneer zij in gebreke blijven racisme te onderkennen
- neem stelling over de term 'vrijheid van meningsuiting'; onbeperkt beledigen, met de dood bedreigen, agressie of ongefundeerd beschuldigen vallen hier volgens de wet niet onder; draag pro-actief uit dat discriminatie, uitsluiting en racisme te allen tijde onacceptabel is en niet onder vrijheid van meningsuiting valt

- ondersteun binnen beleids- en wetgevend kader initiatieven die tegen islamofobie strijden (campagnes, preventie, educatieve maatregelen)
- implementeer de motie van de ChristenUnie en GroenLinks om de straf tegen haatspraak en groepsbelediging te verhogen

5.14. Ongelovigen, afvalligen, anders gelovigen

- ongelovigen of afvalligen worden wereldwijd steeds vaker gediscrimineerd; alhoewel Nederland volgens het jaarlijkse Freedom of Thought Report wat de vrijheid van (on)geloof tot de meest vrije landen ter wereld behoort, zijn ook hier veel verhalen bekend van mensen die te maken kregen met uitsluiting en soms verbale haatuitingen of bedreigingen nadat zij kenbaar maakten niet meer of iets anders te geloven; ook deze vorm van uitsluiting verdient blijvende aandacht

5.15. Antisemitisme/anti-joods racisme

- aanpakken van verbaal en/of fysiek geweld tegen personen die hun joodse identiteit publiekelijk uitdragen – net als in het geval van moslims, LHBTQIA+ers en anderen
- samenzweringstheorieën uit rechts-extreme hoek waarin joden worden opgevoerd, dienen krachtig bestreden te worden
- aangezien in 2019 bijna driekwart van de aangiften bij het Openbaar Ministerie op anti-joods racisme (antisemitisme) betrekking had op het gedrag van voetbalfans, moeten de besturen van voetbalclubs daarop aangesproken worden en daartegen maatregelen (bijvoorbeeld door een stadionverbod); ook moet in voorlichting geïnvesteerd worden
- het is van belang om een duidelijk onderscheid te maken tussen anti-joods racisme (antisemitisme) en antizionisme (fundamentele kritiek op de Staat Israël)

5.16. Leeftijd

- leeftijdsdiscriminatie is de meest voorkomende vorm van discriminatie op de arbeidsmarkt; het College voor de Rechten van de Mens trof in 2019 tussen de 70.000 en 100.000 vacatureteksten aan waarbij van leeftijdsdiscriminatie sprake was; uit recent onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat de helft van werkzoekende 55-plussers discriminatie heeft ervaren; leeftijdsdiscriminatie moet wordt opgenomen in het Wetboek van Strafrecht en op den duur in de Grondwet

5.17. Gewichtsdiscriminatie

- gewichtsdiscriminatie staat niet genoemd in Artikel 1 van de Grondwet; iedereen verdient het om gelijk behandeld te worden, ongeacht lichaamsgewicht
- er moet meer ingezet worden op het welzijn van alle burgers; niet bij elke gezondheids-campagne afvallen als belangrijk onderdeel benoemen
- representatie van dikke mensen in de media (positieve beelden van dikke mensen normaliseren)

5.18. (Oost-)Aziatische Nederlanders

- er moet meer aandacht in politiek en media komen voor discriminatie en voor inclusie van (Oost-) Aziatische Nederlanders

5.19. Inheemse volkeren

- er moet meer respect en aandacht gegeven worden aan de positie van inheemse volken, onder meer door implementatie van de Verklaring van de Rechten van Inheemse Volkeren uit 2007
- er moet worden ingegaan op de eisen en tien punten plan van de 15 CARICOM-landen inzake herstel van koloniaal verleden rondom Misdaden tegen de Menselijkheid, specifiek rondom de Genocide tegen inheemse volkeren en de Trans-Atlantische slavernij
- er moeten erkenning en excuses komen; er moeten herstelprogramma's ontwikkeld worden die de schade van het Nederlands verleden in voormalige koloniën met betrekking tot Inheemse Rechten bevordert
- er moet meer aandacht komen voor mensenrechtenschendingen met betrekking inheemse volken rondom het al dan niet aangaan van handelsverdragen
- nationale onderwijsprogramma's moeten ontwikkeld worden in samenspraak met Inheemse groepen die zorgen dat hun bestaan en hun plaats in de geschiedenis en het canon een plek krijgen
- grootschalig onderzoek naar de impact van kolonialisme op inheemse volkeren; het faciliteren van de komst van een kennisinstelling die zich gaat toeleggen op inheemse kennis, cultuur en geschiedenis

5.20. Klimaat

- verbied het gebruik van palmolie in biobrandstoffen
- stel regels op voor bedrijven: strengere handhaving klimaatwetgeving
- maak klimaatrechtvaardigheid onderdeel van het politieke verhaal
- compenseer in landen die hinder ondervinden van onze vervuiling
- laat klimaatvluchtelingen toe
- stop met aardgasboringen
- implementeer rechten voor de natuur, zoals dat door Ecuador en Bolivia is gedaan

5.21. Internationaal beleid

- stop deelname aan oorlogsmissies; trek Nederlandse militairen terug uit conflictgebieden
- verlaag de defensiebegroting: 'geen onderzeeërs maar onderwijzers!'
- de Nederlandse staat moet zich meer inspannen voor naleving van de mensenrechten en internationale rechtsregels overal ter wereld; met landen die mensenrechten schenden, die zich niet aan internationale mensenrechtenverdragen houden, die grondgebied bezet houden enzovoort, moet de relatie herzien worden; daarbij kan geen sprake zijn van het meten met twee maten; economische belangen mogen niet boven mensenrechten gaan

BIJLAGE: DEELNEMENDE ORGANISATIES

Hieronder de organisaties die de enquête hebben ingevuld. De gegevens daaruit zijn verwerkt.

- 1 mei komitee
- ActionAid
- AFA FRYSLAN
- African Youth Collectives
- Aknarij
- Amnesty International Student group Nijmegen
- Amsterdams Vredesinitiatief
- Anti-Fascistische oud-Verzetsstrijders Nederland/ Bond van Anti-Fascisten AFVN/BVA
- Aralez
- ASEED Europe
- Asian Raisins
- Bewoners Kantershof 31
- Building The Baileo
- Bureau Clara Wichmann
- CatcallsofAms
- Cherella Gessel
- CJB/NCPN
- COC Amsterdam en omstreken
- Collectief Tegen islamofobie en Discriminatie (CTID)
- Comité 21 maart
- Commission for Filipino Migrant Workers - International
- de ASVA Studentenunie
- De Bovengrondse
- De Feministische Werkplaats
- Dekolonisatie Netwerk Voormalig Nederlands-Indië
- Didf
- Dikke Vinger
- Diversity Forum UvA
- docP - BDS Nederland
- DSDF (Federatie van Democratisch en Sociaal Verenigingen
- Dutch Moroccans United
- ECRI
- EMCEMO
- Federatie van Alevitische Gemeenschap Nederland
- FEL
- Feminist Bird Club
- Feminists against ableism
- FNV Vrouw
- Het Bel-me-wel-register
- Het Comité ter verdediging van de strijd van Iraanse arbeiders en werkenden in Iran Nederland
- Hijos Nederland
- HTIB
- Humanistisch Verbond
- Internationale Socialisten
- Jahkini Consultancy
- Kerk in Actie
- Kleurrijke Stad
- Landelijke studentenvakbond
- Mezrab Storytelling School
- Milieudefensie
- Movimiento wiphala
- Nederlands Palestina Komitee
- Neighborhood Feminists
- Netwerk caleidoscopia
- Opo kondreman
- Palestina komitee Rotterdam

- Palestinakomitee Rotterdam
- Pan Asian Collective
- Perintis Aksi Kilat
- Politieke Jongeren
- Queers4Climate
- RIGHTABOUTNOW INC
- SAP Grenzeloos
- S.P.E.A.K moslimvrouwen collectief
- Stichting Meer Dan Babi Pangang
- Stichting Meld Islamofobie
- Stichting multiculturele vrouwen in ijburg
- Stichting Sexmatters
- Stichting SMS
- Stichting Stem op een Vrouw
- TransAmsterdam
- Transgender Netwerk Nederland
- Transketeers
- Vereniging Antilliaans Netwerk
- Vereniging Sinti Roma Woonwagen bewoners Nederland en Woonwagen Belangen Nederland
- We are here and international African refugees agency/ IARA.
- We Promise
- Werkgroep Vluchtelingen vrij
- Weeds and Wilderness Creative Writing
- Wereldhuis
- Winq Media BV